

Διεθνής οικονομία, εθνική αποταμίευση και ανάπτυξη

Του Δρος **ΗΛ. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ**

Συνέχεια εκ του προηγούμενου τεύχους

Μία αύξηση του ρυθμού πληθωρισμού, ακόμη και αν συνοδεύεται από ανάλογη αύξηση των ονομαστικών επιτοκίων⁷, μπορεί να μειώσει την πραγματική αξία της ιδιωτικής περιουσίας και να αυξήσει το συντελεστή αποταμίευσης. Εν τούτοις ο υψηλότερος ρυθμός πληθωρισμού συνοδεύεται γενικά από μεγαλύτερη αβεβαιότητα σχετικά με την αναμενόμενη απόδοση, γεγονός, που μπορεί να ασκήσει αρνητική επιρροή επί της αποταμιευτικής διάθεσης. Επί πλέον, η επίδραση του πληθωρισμού επί της αποταμίευσης εξαρτάται από το φορολογικό σύστημα μίας χώρας. Για παράδειγμα, σε χώρες όπου οι τόκοι εκπίπτουν του φορολογητέου εισοδήματος, ο υψηλότερος ρυθμός πληθωρισμού μπορεί να μειώσει το πραγματικό καθαρό επιτόκιο (μετά από φόρους) και να ενθαρρύνει την δανειοδότηση, αποδυναμώνοντας την αποταμίευση.

Οι μεταβολές της αποταμίευσης των επιχειρήσεων μπορούν, επίσης, να αντισταθμισθούν εν μέρει από τις διακυμάνσεις της ιδιωτικής αποταμίευσης. Για παράδειγμα, η αύξηση της αποταμίευσης των επιχειρήσεων οδηγεί σε άνοδο των τιμών των μετοχών τους στο Χρηματιστήριο. Έτσι, αυξάνεται η περιουσία των μετόχων οδηγώντας σε ελάττωση της ιδιωτικής αποταμίευσης. Εν τούτοις, η επιρροή αυτή δεν είναι αρκετά ισχύρη, ώστε να αντισταθμίζει πλήρως την αύξηση της αποταμίευσης των επιχειρήσεων.

Κατά την διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών πραγματοποιήθηκαν σημαντικές μεταρρυθμίσεις στις κεφαλαιαγορές των βιομηχανικών χωρών. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές συμπεριλαμβάνουν: χαλάρωση ή κατάργηση των ανωτάτων ορίων διακύμανσης των επιτοκίων, διεύρυνση της πρόσβασης στις κεφαλαιαγορές των μικρών επενδυτών, χαλάρωση των ελέγχων στις διεθνείς κεφαλαιαγορές και ανάπτυξη των δραστηριοτήτων των τραπεζών και άλλων χρηματοοικονομικών οργανισμών. Ενώ οι μεταρρυθμίσεις αυτές στόχευαν βασικά στην ενδυνάμωση της κινητικότητας και κατανομής των χρηματοοικονομικών πόρων, και συνεπώς βελτίωσαν την απόδοση των αποταμιεύσεων, συγχρόνως συνέβαλαν στη παραταθείσα πτώση των εθνικών συντελεστών αποταμίευσης. Για παράδειγμα, η αυξημένη διάθεση πόρων για αγορά ακινήτων και διαρκών καταναλωτικών α-

7. Σύμφωνα με τη κλασική θεωρία το επιτόκιο προσδιορίζεται στην αγορά κεφαλαίου από την αποταμίευση και την επένδυση. Η αποταμίευση αποτελεί την προσφορά κεφαλαίου για δανεισμό και η επένδυση τη ζήτηση.

γαθών, περιόρισε την ανάγκη των ιδιωτών για αποταμίευση καθώς προέβλεπαν προκαταβολές για ανάλογες αγορές.

Χώρες με οικονομία σε μετάβαση

Η μείωση της συλλογικής αποταμίευσης στις χώρες σε μετάβαση, κρύβει την ανομοιογένεια των εμπειριών των διαφόρων κρατών. Συγκεκριμένα, χώρες με προβλήματα εξυπηρέτησης χρέους, αντιμετώπισαν σημαντική μείωση των συντελεστών αποταμίευσης, καθώς οι υψηλές υποχρεώσεις εξυπηρέτησης του χρέους και οι ασύμφωρες διακυμάνσεις των σχέσεων εμπορίου κατά τις αρχές της δεκαετίας του 80, μείωσαν το εθνικό εισόδημα. Γενικά, οι συντελεστές αποταμίευσης των χωρών με χαμηλό πληθωρισμό, υπήρξαν 9 με 10 ποσοστιαίες μονάδες μεγαλύτεροι αυτών των χωρών με υψηλό πληθωρισμό κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 90. Οι συντελεστές αποταμίευσης εξαρτώνται άμεσα από το επίπεδο ανάπτυξης, με μέτρο το ύψος του κατά κεφαλή εθνικού εισοδήματος: όσο υψηλότερο, τόσο υψηλότερη και η ροπή προς αποταμίευση.

Οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες της αποταμίευσης στις χώρες σε μετάβαση, είναι παρόμοιοι με τους ισχύοντες στις βιομηχανικές χώρες. Εν τούτοις, οι συνθήκες κάτω από τις οποίες λαμβάνονται οι αποφάσεις για αποταμίευση είναι αρκετά διαφορετικές. Πιο συγκεκριμένα, τα εισοδήματα είναι πολύ χαμηλότερα στις χώρες αυτές. Μεγάλος αριθμός κατοίκων έχουν εισοδήματα που ελάχιστα ξεπερνούν το επίπεδο επιβίωσης, ειδικά σε χώρες με άνιση κατανομή εισοδήματος. Σε χώρες όπου μεγάλο τμήμα της συνολικής κατανάλωσης βρίσκεται στο επίπεδο επιβίωσης, οι αποταμιευτές δύσκολα μειώνουν την κατανάλωσή τους ως αντίδραση, για παράδειγμα, σε μία αύξηση των επιτοκίων.

Άλλος παράγοντας αποτελεί το μεγάλο σχετικά τμήμα του πληθυσμού στις χώρες αυτές του οποίου τα εισοδήματα πηγάζουν από τη γεωργία, όπου τα εισοδήματα υφίστανται μεγάλες διακυμάνσεις λόγω των μεταβολών των διεθνών τιμών των γεωργικών προϊόντων και των κλιματολογικών συνθηκών. Η αβεβαιότητα αυτή επιδεινώνεται από υψηλότερους κινδύνους ανικανότητας, από τη μακροοικονομική αστάθεια και από τον περιορισμένο ρόλο του φόρου εισοδήματος και την πολιτική αστάθεια.

Οι θεσμικές - διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, τις οποίες πρέπει να προωθήσουν οι χώρες αυτές είναι πολλές. Αφορούν στις αποκρατικοποιήσεις, στον εκσυγχρονισμό της Δημόσιας διοίκησης, στην βελτίωση των συνθηκών ανταγωνισμού, στην βελτίωση της ποιότητας και της ποσότητας των υπηρεσιών, στο εκπαιδευτικό τους σύστημα, στη φορολογική μεταρρύθμιση για ανάπτυξη. Παράλληλα, κατάλληλες πολιτικές θα αυξήσουν την αποτελεσματικότητα των επενδύσεων, θα βελτιώσουν τις υποδομές, οδηγώντας σε αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων και μεγαλύτερη προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Οι εισροές ξένων κεφαλαίων για επενδύσεις είναι μία από τις βασικές προϋποθέσεις για να επιτύχουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Παρεμβάσεις σε αυτούς τους τομείς αναμένεται, δεδομένης της σημερινής κατάστασης, να έχουν σημαντικά αποτελέσματα στην βελτίωση των οικονομικών δεικτών. Ένας από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες στην επίτευξη αυτού του στόχου όμως είναι η γρήγορη προώθηση της υιοθέτησης και ανάπτυξης νέων τεχνολογιών και καινοτομιών. Έτσι, οι χώρες αυτές θα οδηγηθούν σε αύξηση της παραγωγικότητας των συντελεστών παραγωγής και σε ποιοτική αναβάθμιση των ανταγωνιστικών τους προϊόντων, που με τη σειρά τους αποτελούν τους βασικούς προσδιοριστικούς παράγοντες για μακροχρόνια βελτίωση. Η συνολική προσπάθεια στην περίοδο της μετάβασης πρέπει να είναι συντονι-

σμένη και ολοκληρωμένη, η οικονομία πρέπει να «τρέξει» με μεγαλύτερη ταχύτητα και πολύ υψηλούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης.

Μεταβλητές που επηρεάζουν το ύψος της αποταμίευσης:

I. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

1. Μεταβλητές σχετιζόμενες με το εισόδημα των νοικοκυριών:

- Επίπεδο του τρέχοντος κατά κεφαλήν εισοδήματος.
- Μεταβολή του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος.
- Προσδοκώμενα εισοδήματα (για τα προσεχή χρόνια, για το σύνολο του κύκλου ζωής, για τις επόμενες γενιές;).

• Σύνθεση του εισοδήματος (από επαγγελματική δραστηριότητα, εισοδήματα κεφαλαίου, συνάψεις, επιχορηγήσεις).

• Κατανομή του εισοδήματος.

2. Μεταβλητές σχετιζόμενες με την εξέλιξη των τιμών:

• Πληθωρισμός (πραγματικός ή προβλεπόμενος) με σταθερότητα των τιμών των περιουσιακών στοιχείων.

- Αποφυγή διακράτησης νομισματικών μονάδων.

- Διακράτηση πραγματικών αγαθών.

- Υποτίμηση των υποχρεώσεων.

• Διατάραξη των σχετικών τιμών των περιουσιακών στοιχείων σε καθεστώς σταθερότητας του γενικού επιπέδου των τιμών.

- Το «σύνδρομο του πλούτου» υλοποιούμενο μέσω χρηματιστικών αξιών.

- Το «σύνδρομο του πλούτου» υλοποιούμενο μέσω μη χρηματιστικών αξιών.

3. Μεταβλητές συνδεόμενες με τις επενδύσεις των ιδιωτών:

• Επενδύσεις αυτοαπασχολούμενων.

• Επενδύσεις σε κατοικίες, νεόδμητες ή παλαιές.

II. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ

1. Ποσοστό ατόμων χωρίς εισόδημα στο σύνολο του πληθυσμού: (κάτω των 15 ή 18 ετών).

2. Ποσοστό ατόμων με υψηλό εισόδημα (30-35 ετών).

3. Ποσοστό ατόμων με μικρή αποταμίευση (άνω των 70 ετών).

4. Διάρκεια ζωής και κατάσταση υγείας ηλικιωμένων.

5. Μέγεθος των οικογενειών.

• Επιπτώσεις των οικονομικών κλίμακας που συνδέονται με την κατανάλωση.

6. Ποσοστό εγγάμων κάτω των 30 ετών.

III. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ

1. Ποσοστό απασχόλησης:

• Ποσοστό απασχόλησης των ανδρών στις διάφορες ηλικίες.

• Ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στις διάφορες ηλικίες.

• Ποσοστό οικογενειών όπου απασχολούνται και οι δύο σύζυγοι.

2. Είδος απασχόλησης:

• Σχέση μισθωτών και μη μισθωτών.

3. Γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού:

• Ανάλογα με το μέγεθος του οικισμού.

• Ανάλογα με την περιφέρεια.

IV. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΑΞΙΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ

1. Αβεβαιότητα:

- Αβεβαιότητα προσωπική (υγεία, σταδιοδρομία, εκπαίδευση...).
- Αβεβαιότητα για τον οικονομικό περίγυρο (ύφεση κ.λ.).
- Ποσοστό συνεργασίας.
- Μεταβολές του ποσοστού ανεργίας.

2. Συστήματα αξιών:

- Ιδεολογίες και θρησκείες.
- Γενική τοποθέτηση απέναντι στην αποταμίευση (προτίμηση για το παρόν).

1. Ιδεολογία των γενεών.

2. Ιδεολογία των εποχών.

- Μεταχείριση κληρονομηθέντων ή μεταβιβαζομένων περιουσιακών στοιχείων.
- «Τρόποι ζωής» και σχετικό βάρος των διαφόρων ηλικιών.

V. ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΙΚΕΣ

1. Επιτόκια και καθαρή απόδοση:

- Ονομαστικά βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα επιτόκια.
- Πραγματικά βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα επιτόκια.
- Πραγματική απόδοση χρηματιστικών και μη χρηματιστικών περιουσιακών στοιχείων μετά τη φορολόγηση.

2. Προσφορά νέων χρηματιστικών προϊόντων, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των ιδιωτών.

3. Βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα δάνεια.

- Επιπτώσεις κατά την δανειοδότηση.
- Επιπτώσεις μετά την αποπληρωμή του δανείου.

4. Διάφορες μορφές ταμειακών διευκολύνσεων.

5 Το βάρος της εξόφλησης των δανείων και διαχείριση των περιουσιακών στοιχείων.

VI. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ

1. Φορολογία των εισοδημάτων και της κατανάλωσης:

- Φορολογία απασχολούμενων.
- Φορολογία εισοδημάτων κεφαλαίου.
- Έμμεση φορολογία.

2. Φορολογία κεφαλαίου:

- Φόροι επί της περιουσίας.

1. Γενικός φόρος επί των στοιχείων της περιουσίας.

2. Ειδικοί φόροι.

- Φόροι μεταβίβασης.

1. Επί δωρεών και παροχών.

2. Επί αγοραπωλησιών.

3. Φορολογικές απαλλαγές και μέτρα ενισχυτικά της αποταμίευσης:

- Έκπτωση των καταβληθέντων τόκων.

1. Για μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα δάνεια.

2. Για ταμιακές διευκολύνσεις.

- Φοροαπαλλαγή εισοδημάτων περιουσίας.

1. Εισοδήματα από ασφάλειες ζωής και κεφαλοποίησης.

2. Εισοδήματα άλλων μορφών αποταμιεύσεων (στεγαστικό ταμειτήριο, νεότητας κ.λ.).

- Φοροαπαλλαγή της αποταμίευσης.

1. Στη γενική της μορφή.

2. Σε ειδικές μορφές.

- Φοροαπαλλαγή ορισμένων περιουσιακών στοιχείων.

4. Χρηματοδότηση με δανεισμό του δημοσιονομικού ελλείμματος.

- «Ρικαρντιανή αντιστοιχία».

- «Ανάκαμψη» κεϋνσιανού τύπου.

VII. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ - ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ

1. Υποχρεωτικές κοινωνικές εισφορές αναδιανεμητικού χαρακτήρα:

- Ασφαλιστικές εισφορές των εργαζομένων.

- Ασφαλιστικές εισφορές επί των εισοδημάτων από περιουσιακά στοιχεία.

- Ασφαλιστικές εισφορές συνταξιούχων.

- Αναδιανομή και μεταφορές εισοδημάτων.

2. Μηχανισμοί σύνταξης γήρατος:

- Επιλογή μεταξύ αναδιανεμητικών ή κεφαλαιοποιητικών μηχανισμών σε τρία επίπεδα: βασικής ασφάλισης, επικουρικής ασφάλισης, πρόσθετης ασφάλισης.

3. Δικαιώματα συνταξιοδότησης:

- Περιουσιακή αναπλήρωση του βασικού ασφαλιστικού συστήματος.

- Περιουσιακή αναπλήρωση στα συστήματα επικουρικής και πρόσθετης ασφάλισης.

4. Μηχανισμοί ασφάλισης για την υγεία.

- Υποχρεωτική ασφάλιση για την υγεία.

- Προαιρετική ασφάλιση για την υγεία.

5. Επίπεδο ανάπτυξης των ασφαλιστικών υπηρεσιών.

- Ασφάλειες ατόμων.

- Ασφάλειες αγαθών.

Μέγεθος και επάρκεια της συνολικής αποταμίευσης

Οι αποταμειωτικοί πόροι μιας χώρας αποτελούνται:

- Από την ιδιωτική αποταμίευση (SP), είναι οι καταθέσεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.

- Από την δημόσια αποταμίευση (Sg), είναι η διαφορά μεταξύ δημοσίων εσόδων (R) και εξόδων (G), και

- Από την εξωτερική αποταμίευση (Sf), είναι παρεχόμενη δωρεάν βοήθεια σε μια χώρα + τα δάνεια + τα ξένα κεφάλαια που επενδύονται από ξένους επιχειρηματίες.

Σε αυτά πρέπει να προσθέσουμε, ότι και το συναλλαγματικό απόθεμα αποτελεί μία μορφή αποταμίευσης.

Οι συνολικές αποταμιεύσεις (S) μίας χώρας, μπορούν να εκφραστούν με τη σχέση:

$$S = SP + Sg + Sf$$

Εάν δεν πάρουμε υπόψη μας τη ξένη αποταμίευση, η συνολική αποταμίευση (S) σύμφωνα με τον Keynes, εξαρτάται από το μέγεθος του εισοδήματος (Y).

Η μέση ροπή προς αποταμίευση μίας οικονομίας είναι ο λόγος

$$S/Y = S$$

Δηλαδή το ποσοστό επί τοις εκατό (%) του εισοδήματος που αποταμιεύεται. Ο λόγος αυτός είναι πολύ χαμηλός στις μη ανεπτυγμένες χώρες σε αντίθεση με τις ανεπτυγμένες που είναι υψηλός.

Οι αποταμειωτικοί πόροι διατίθενται για τη χρηματοδότηση των επενδύσεων, για το σχηματισμό του παγίου κεφαλαίου⁸. Το βασικό πρόβλημα το οποίο καλούμεθα να αντιμετωπίσουμε κατά την μακροοικονομική επεξεργασία ενός προγράμματος, είναι η εκτίμηση των διαθέσιμων αποταμειωτικών πόρων, οι οποίοι θα διοχετευθούν προς τις επενδύσεις για την πραγματοποίηση ενός δεδομένου g .

$Gg =$ ρυθμός αύξησης εθνικού εισοδήματος ή του εγχώριου προϊόντος = ρυθμός ανάπτυξης.

Εάν υποθεθεί, ότι το «πάγιο κεφάλαιο» το οποίο σχηματίζεται με τις επενδύσεις είναι ο κυριότερος παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης τότε το g μιας χώρας εξαρτάται:

1. Από το μέγεθος (ποσότητα) της συνολικής αποταμίευσης, η οποία θα διατεθεί για επενδύσεις, και

2. Από την παραγωγικότητα (ποιότητα) των επενδύσεων.

Το επίπεδο της αποταμίευσης στη διεθνή οικονομία είναι πολύ χαμηλό. Ένα σημαντικό συμπέρασμα της νεοκλασικής⁹ οικονομικής θεωρίας αποτελεί το γεγονός, ότι οι μεταβολές των συντελεστών αποταμίευσης επηρεάζουν το ύψος της παραγωγής αλλά όχι το μακροπρόθεσμο ρυθμό ανάπτυξης.

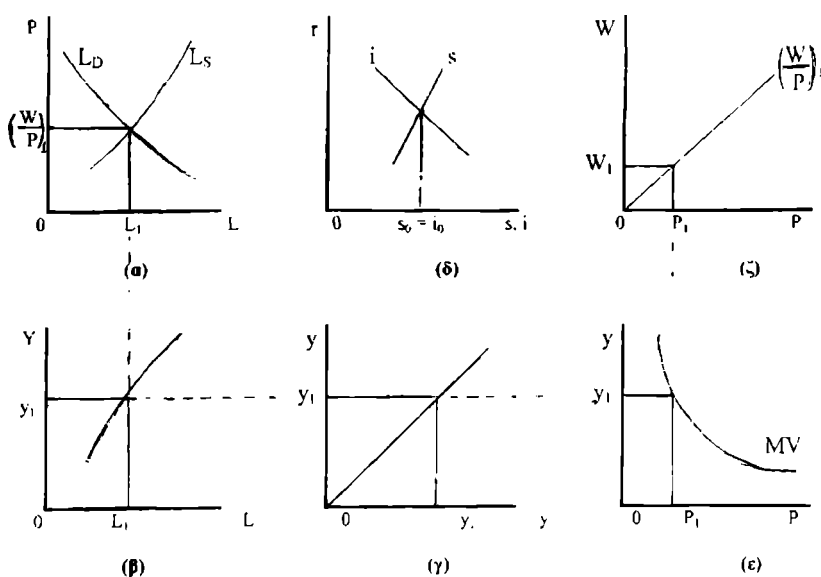
Συνεχίζεται...

8. Το πάγιο κεφάλαιο αποτελεί «μεταβλητή αποθέματος», ενώ οι «επενδύσεις» αποτελούν «μεταβλητή ροής». Η κάθε έτος επένδυση (I), προκαλεί τη συσσώρευση του παγίου κεφαλαίου (K) μίας οικονομίας. Έτσι, εάν το υφιστάμενο πάγιο κεφάλαιο σε ορισμένο έτος αφετηρίας είναι K_0 η συσσώρευση κεφαλαίου διαχρονικά K_t συνίσταται στο άθροισμα των επενδύσεων I κάθε έτους στο υπάρχον πάγιο κεφάλαιο K_0 έτσι το

$$K_t = K_0 + \sum I_i$$

9. Το νεοκλασικό υπόδειγμα μπορεί να παρουσιαστεί και διαγραμματικά. Στο πιο κάτω διάγραμμα το σχήμα (α) παρουσιάζει την ισορροπία στην αγορά εργασίας όπου προσδιορίζεται η απασχόληση και ο πραγματικός μισθός. Το σχήμα (β) παρουσιάζει τη συνάρτηση παραγωγής. Το (γ) μας διευκολύνει στην σύγκριση μεταξύ συνολικού προϊόντος και του προϊόντος, που επενδύεται και να δείχνει η κατανάλωση, το (δ) παρουσιάζει την ισορροπία της αγοράς κεφαλαίων. Το (ε) παρουσιάζει τον προσδιορισμό των τιμών με βάση τη ποσοτική θεωρία και το (ζ) τον προσδιορισμό του ονομαστικού μισθού με βάση τον πραγματικό και το επίπεδο τιμών.

Το πλήρες κλασικό υπόδειγμα



Στο υπόδειγμα αυτό υπάρχουν δύο τομές, ο πραγματικός (α), (β) και (δ) και ο χρηματικός (ε) και (ζ). Στον πραγματικό προσδιορίζονται τα πραγματικά μεγέθη της οικονομίας, απασχόληση, πραγματικός μισθός, το προϊόν η αποταμίευση, η επένδυση, το επιτόκιο και η κατανάλωση. Στο χρηματικό προσδιορίζονται το επίπεδο των τιμών και ο ονομαστικός μισθός.